

Bolalar uchun moliyaviy savodxonlik

Muallif: Irodaxon Abbosxonova

Soliq maslahatchisi,

Soliq qo'mitasi huzuridagi Jamoatchilik kengashi a'zosi

Maryam soliqlar haqida bilib olmoqda

Maryam 5-sinfda o'qirdi. Bir kuni uyga qaytayotganda, eshik ostonasida xat ko'rib qoldi. Pochta xabarlari kamdan-kam kelgani sababli, qizaloq qiziqib uni ochdi. Ichida ikki buklab qo'yilgan qog'oz bor edi. Maryam qog'ozni ochib, mol-mulk solig'i va yer solig'i to'lash to'g'risidagi to'lov xabarnomani ko'rdi. U soliq nima ekanligini va uni nima uchun to'lash kerakligini tushunmasdi.

Onasi uyga qaytganda, Maryam darhol unga xat va sirli soliqlar haqida aytib berdi. Onasi jilmayib: "Och qoringa soliqlarni muhokama qilish zararli. Kel, kechki ovqatdan keyin senga tushuntiraman. Ovqat tayyorlashga yordam berasanmi?" dedi.

"Albatta, oyijon, bajonidil!" - deb javob berdi Maryam.

Kechki ovqat deyarli tayyor bo'lganda, Maryamning otasi va Said ukasi qaytib kelishdi. Butun oila dasturxon atrofiga o'tirib, kunlik yangiliklari bilan bo'lishdi. Maryam yana sirli xat haqida gap boshladi.

"Bu juda muhim hujjat. U bizga uyimiz uchun soliq to'lash vaqti kelganini eslatadi," - deya tushuntirdi otasi.

"Nega uydan soliq to'lash kerak? Va uni kimga to'lash kerak?" - hayron bo'ldi Maryam.

Otasi tushuntirishni boshladi: "Qara, sen bugun maktabga bording - bu davlat maktabi. U yerda o'qituvchilar, direktor, qorovullar bor. Maktabda partalar, doskalar va boshqa jihozlar bor. Biz bularning hammasi uchun to'g'ridan-to'g'ri pul to'lamaymiz, ya'ni biz uchun bu bepul."

Maryamning ko'zlarida yangi savol paydo bo'lganini ko'rib, otasi jilmayib qo'shib qo'ydi: "Ha, ota-onalar ba'zi to'lovlarni amalga oshiradi, lekin ular

uncha ko'p emas va ma'lum maqsadlar uchun yig'iladi. Ular hatto bitta o'qituvchining maoshini ham qoplab bera olmaydi."

"Xullas, biz maktabing uchun to'g'ridan-to'g'ri pul to'lamaymiz, lekin kimdir bu xarajatlarni qoplashi kerak, shunday emasmi? Axir o'qituvchilar bepul ishlamaydilar-ku?" - davom etdi otasi.

"Ha, to'g'ri, kimdir rostdan ham o'qituvchilarga maosh to'lashi kerak," - rozi bo'ldi Maryam.

"To'g'ri," - dedi otasi. "Maoshni hukumat to'laydi. Tasavvur qil, hukumatning maxsus xazinasini bor. Bu xazina "Byudjet" deb ataladi."

Otasi Maryamga xatni ko'rsatdi. "Bu mulk solig'i va yer solig'ini to'lash vaqti kelganini va bizning pulimizning bir qismini xazinaga solishni eslatadi."

"Bu maxsus xazinadagi pullar nimaga sarflanadi?" - deb so'radi Maryam.

Otasi tabassum qilib javob berdi: "Juda yaxshi savol! Bu pullar shahrimizni yanada go'zal va qulay qilish uchun sarflanadi. Masalan:

1. Biz qulay yurishimiz va harakatlanishimiz uchun ko'cha va yo'laklar ta'mirlanadi.
2. Sen do'stlaring bilan o'ynashing uchun bolalar maydonchalarini quriladi.
3. Ko'chalarni ko'kalamzorlashtirish uchun daraxtlar va gullar ekiladi.
4. Kechqurun xavfsiz yurishimiz uchun ko'chalar yoritiladi.
5. Shaharni ozoda saqlash uchun atrofimiz tozalanadi.

Shuning uchun ham mulk solig'i va yer solig'ini o'z vaqtida to'lash juda muhim. Agar buni qilmasak, shaharda bu muhim ishlar uchun pul yetishmay qolishi mumkin".

"Nega biz bu ishlar uchun o'zimiz to'lay olmaymiz?" - deb so'radi Maryam.

"Juda o'rinli savol," - maqtadi otasi. "Tasavvur qil, har bir oilaga alohida yo'l qurish yoki ko'chaga chiroq o'rnatish qanchaga tushishini. Bu juda qimmat va murakkab bo'lardi. Shuning uchun hammamiz birgalikda maxsus xazinasiga oz-ozdan pul qo'shganimiz qulay, hukumat esa bu mablag'larni butun shahar hayotini yaxshilash uchun sarflaydi."

Maryam otasining tushuntirishlarini diqqat bilan tinglardi, lekin uning yangi savoli paydo bo'ldi: "Nega aynan uydan soliq to'lash kerak? Va nega u mulk solig'i va yer solig'i deb ataladi?"

Qizining qiziquvchanligi bilan mamnun bo'lgan ota jilmaydi. "Ajoyib savol, Maryam! Kel, tushuntirib beraman. Tasavvur qil, bizning uyimiz - katta o'yinchoq kabidir. Faqat bu qimmatbaho 'o'yinchoq' bizning yerimizda joylashgan. Shuning uchun ham soliqning ikki turi mavjud:

1. Mol-mulk solig'i - bu uyning o'zi uchun soliq. Biz bu uyga egalik qilganimiz uchun uni to'laymiz. Uy qanchalik katta va qimmat bo'lsa, soliq ham shuncha ko'p bo'ladi.
2. Yer solig'i - bu uyimiz turgan yer uchun soliq. Tasavvur qil, senda chiroyli gilamcha bor, sen uning ustida o'yinchoqlaringni terib qo'yasan. Yer solig'i - bu xuddi sen shu gilamchaga ega bo'lish huquqi uchun to'lovdek.

Demak, uyimiz va yerimiz uchun soliq to'lash orqali biz nafaqat o'z uyimizni, balki atrofimizdagi hamma narsani ham yaxshilashga yordam beramiz. Bu xuddi barcha qo'shnilar mahallamiz eng chiroyli va qulay bo'lishi uchun ozgina pul yig'ishganiga o'xshaydi."

Maryam boshini qimirlatib: "Endi tushundim! Bu butun shahar uchun xazina ekan-da?"

"Xuddi shunday, aqlli qizim!" - xursand bo'ldi otasi. "Biz hammamiz birgalikda katta umumiy uyimiz - shahrimiz va mamlakatimizga g'amxo'rlik qilamiz."

Maryam o'ylanib qoldi. Endi soliqlar unga sirli va tushunarsiz tuyulmasdi. U soliq haqidagi to'lov xabarnomaga butunlay boshqa nigoh bilan qaradi va bu shunchaki zerikarli qog'oz emas, balki hayotning muhim qismi ekanligini, barchaga o'z shahri va mamlakati haqida birgalikda g'amxo'rlik qilishga yordam beradigan vosita ekanligini angladi.

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI DAVLAT SOLIQLAR KUMITASI
2021 йил учун jismoniy шахслардан олинadigan мол-мулк ва ер солиқларини тўлаш тўғрисида
Т Ў Л О В Х А Б А Р Н О М А
Серия рақами E00000004 Санаси 01/01/2021 й.

Жами тўлов сўм _____ Мангил: _____
Мулкдор: _____
СТНР: _____ ЖШШНР: _____
Кадастр рақами: _____

СOLIҚ КОЛЛЕКЦИЯ АСОСИ ЭЪЛДИНИГИДА ВА (БИ) ФОНДАЛИНИГИДА БУЛган мол-мулк хамда ер участкалари учун қўйилган солиқлар ҳисоблангани

Кўрсаткичлар	СOLIҚ СТАВКАСИ	Мол-мулк солиғи	Ер солиғи	СОҒД	Жами
2021 йилда ҳисобланган солиқ суммаси					
15 апрелгача тўланган лoғим бўлган сумма					
15 октябргача тўланган лoғим бўлган сумма					
Ўтган йилдан қолган солиқ қарғи					
СOLIҚ ҚАРГИ УЧУН ҲИСОБЛАНГАН ИЕВА					
** Жўмладан, янги йилда уюшган йиллар учун ҳисобланган солиқ суммаси					
** йилдан, илгиринчи йилдан ер майдони учун 2020 йилда ҳисобланган ер солиқ суммаси					
Оқиданда амалда охирилган тўлов суммаси					
Жорий йилда тўланган солиқ суммаси					
Жами тўланган лoғим бўлган сумма					

Жисмоний шахсларнинг мол-мулк ва ер солиғи ҳисоблангани

Мол-мулк солиғи	Ер солиғи
Кадастр қиймати (СОҒД)	Хужжат бўйича ер майдони (кв.м)
Мулк майдони (кв.м)	Ноқонуний эълаганган ер майдони
СOLIҚ СТАВКАСИ	Хар бир кв.м. учун
СOLIҚ СУММАСИ	Хужжат бўйича ер майдони солиқ ставкаси
Пеня суммаси	Ноқонуний эълаганган ер майдони
2021 йилда ставкага мувофиқ ҳисобланган солиқ	2021 йилда ставкага мувофиқ ҳисобланган солиқ
2020 йилда ҳисобланган солиқ	2020 йилда ҳисобланган солиқнинг коэфф. бўйича суммаси (коэфф. 1.3)
2020 йилда ҳисобланган солиқнинг коэфф. бўйича суммаси (коэфф. 1.3)	Пеня суммаси
Тўланган лoғим бўлган сумма	Тўланган лoғим бўлган сумма

Э С Л А Т М А !!!
Жорий йил учун ҳисобланган солиқларини тўлаш тенг утушларда **15 апрель ва 15 октябр** калдар амалда охирилган лoғим. (СOLIҚ КОЛЛЕКЦИЯ 422-440-моддалар)
Ер участкаларини қўйилган йилда ер участкага бўлган ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжатларда кўрсатилганда қилароқ қалмада фoндaлинигида, солиқ ставкаси белгиланган ставканинг уч **баравари** миқдорда ҳисобланади. Агар солиқ миқдорларини олгани ҳуқуқига эга бўлганда, миқдорларини олгани ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжатларини мустақил равишда давлат солиқ инспекцияга тақдим этилиниги керак.
СOLIҚ КОЛЛЕКЦИЯНИ 429-МОНДАСИГА АСОСИ СОЛИҚ СОЛНИ ОБЪЕКТЛАРИНИНГ КАДАСТР РАҚИМИ МОЛ-МУЛК СОЛНИНИНГ СОЛИҚ БЕЎСА ҲИСОБЛАНДИ, СОЛНИНГ ҲИСОБЛАБ ЧИҚАРИШ МАҚСАДИДА СОЛИҚ БЕЎСА ҚИРҚ ЭККИ МИЛЛИОН СУРМАНИ ҚАМ БУЛИШИ МУМКИН ЭМАС. Мол-мулкнинг кадастр қиймати ва ер майдонлари ўртақлик фoндaлиниги тақдирини ҳуқуқий қалмада илгиринчи мувофиқ этилиниги лoғим бўлади.
**СOLIҚ 86-МОНДАСИГА АСОСИ СОЛИҚ МИБОРАТИ БУЙИЧА ДАВЛАТ ҚИЛИНИ МУДДАТИ, СОЛИҚ ДАВРИ ТУТАНГАНДА КЕЙИН БИНА ЙИЛИНИ ТАБИҚА ОТИДИ.
Тўлов қўйилган ҳисоб рақамларига мобил, янвалар, банк пластик карталари орқали ёки банк кассаларига иваду пул шаклида амалда охирилган мумкин.

Мол-мулк солиғи х/р: _____ МИБО: _____
Ер солиғи (дахшон ҳўжаларидан ташқари) х/р: _____ МИБО: _____
Ер солиғи (дахшон ҳўжаларидан учун) х/р: _____ МИБО: _____
СОҒД учун х/р: _____ МИБО: _____

Маскуля хoдим: _____ тумани (шаҳар) ДСИ бошқани: _____ тел: _____ (Ф.И.Ш)

О Ғ О Ҳ Л А Н Т И Р А М И З !!!

СOLIҚ КОЛЛЕКЦИЯНИ 125-МОНДАСИГА МУВОФИҚ МОЛ-МУЛК ВА ЕР СОЛЛИҚЛАРИНИ Тўлаш муддати тугатилганда кейин солиқ қарғи суд тарғибига уқидиралади. Тўлов муддати ўтказиб юборилган ҳар бир қўи учун СОЛИҚ КОЛЛЕКЦИЯНИ 110-МОНДАСИГА АСОСИ ИЕВА ҲИСОБЛАНДИ.

Ertasi kuni Maryam onasi bilan oziq-ovqat do'koniga yo'l olishdi. Ular xaridlar uchun to'lov qilgach, kassir ularga chek berdi. Maryam, endi bunday masalalarga e'tiborli bo'lib qolgan, chekda qiziqarli bir narsani payqadi.

"Oyi, qarang! Bu yerda tovarlarning narxi alohida ko'rsatilgan, har bir narx ostida esa 'QQS' deb yozilgan. Lekin biz hech qanday QQS sotib olmadik-ku, nega u chekda bor?" - deb so'radi Maryam qiziqish bilan.

Onasi qizining ziyrakligidan mamnun bo'lib jilmaydi. "Yaxshi savol, Maryam! QQS - bu ham soliq, uning to'liq nomi 'Qo'shilgan qiymat solig'i'. Kel, uyga ketayotganimizda tushuntirib beraman".

Ular do'kondan chiqishdi va onasi davom etdi:

"Esingdami, otang shaharlarni obodonlashtirish uchun maxsus xazina haqida gapirgani? QQS - bu boshqa turdagi soliq, lekin u ham shu xazinaga tushadi. Har safar biror narsa sotib olganimizda, narxning kichik bir qismi QQS sifatida shu xazinaga tushadi".

Maryam o'ylanib qoldi. "Lekin biz uni alohida to'lamadik-ku?"

"Juda to'g'ri payqading!" - deb maqtadi onasi. "QQS allaqachon tovar narxiga qo'shilgan bo'ladi. Do'kon narxni belgilayotganda, unga QQSni ham qo'shib qo'yadi. Shuning uchun chekda u alohida ko'rsatilgan - biz to'lagan pulning qancha qismi o'sha xazinaga tushishini bilishimiz uchun".

"Agar boshqa soliqlar bo'lsa, bu QQS nega kerak?" - deb qiziqdi Maryam.

Onasi tushuntirdi: "QQS - alohida soliq. U oz-ozdan, lekin juda ko'p xaridlardan yig'iladi. Tasavvur qil, shahrimizdagi har bir kishi biror narsa sotib olganida, bir necha kichik tangacha xazinaga tushadi. Ko'p kichik tangachalar oxir-oqibat katta mablag'ga aylanadi!"

"Bu pullarni nimaga ishlatishadi?" - so'radi Maryam.

"Xazinadagi pullar juda muhim narsalarga sarflanadi", - deb javob berdi onasi. "Masalan:

1. Biz sifatli tibbiy yordam olishimiz uchun yangi kasalxonalar va poliklinikalar qurilishiga.
2. Yangi maktablar va bolalar bog'chalari qurilishiga.
3. Sportni rivojlantirish uchun - stadionlar va sport maydonchalarini barpo etishga.

Shunday qilib, har safar biror narsa sotib olganimizda, biz o'z mamlakatimizni, ayniqsa yordamga muhtoj bo'lganlarga yordam berishga oz bo'lsa ham hissa qo'shgan bo'lamiz".

Maryam jilmaydi: "Demak, biz non va sut sotib olganimizda, yangi maktab bo'lagini qurishga yordam berdikmi?"

Onasi kulib yubordi: "Shunday deyish ham mumkin! Balki butun bir maktab bo'lagini emas, ehtimol kichik g'ishtchasini sotib olishga pul kiritdik. Va ko'p odamlar turli mahsulotlar sotib olganida, bu g'ishtchalardan chindan ham butun bir maktab qurilishi mumkin".

"Voy!" - deb yubordi Maryam. "Endi men xaridlarga boshqacha ko'z bilan qarayman. Bu juda ajoyib-ku - shunchaki oziq-ovqat sotib olish bilan o'z mamlakatimizga yordam berish!"

Onasi qizini quchoqlab oldi: "Sen mutlaqo haqsan, Maryam. Soliqlar, hatto QQS kabi sezilmaydigan soliqlar ham, hammamizga birgalikda umumiy uyimiz - mamlakatimiz haqida g'amxo'rlik qilishga yordam beradi".

Uyga ketayotib, Maryam har bir xariddan tushgan kichik tangachalar qanday qilib katta xazinaga aylanib, shaharlardagi hayotni yaxshilash va qiziqarliroq qilishga yordam berayotganini tasavvur qildi.

QQS haqidagi suhbatdan so'ng, bir necha kun o'tgach, Maryam uyquga yotishdan oldin otasining qandaydir hujjatni diqqat bilan o'rganayotganini payqadi. U yaqinroq keldi va bu hisob-kitob varaqasiga o'xshashini ko'rdi - raqamlar va qandaydir qisqartmalar yozilgan qog'oz.

"Dadajon, bu qanday qog'oz? U juda muhim ko'rinadi," - deb so'radi Maryam.

Otasi jilmaydi: "To'g'ri aytding, bu haqiqatan ham muhim hujjat. Bu mening hisob-kitob

varaqam.

U shu oyda qancha pul ishlab topganimni va qancha soliq to'laganimni ko'rsatadi."

"Oho! Ish haqidam ham soliq to'lanadimi?" - hayron bo'ldi Maryam.

"Ha, va bu juda muhim soliq. U daromad solig'i deb ataladi - Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i," - tushuntirdi otasi. "Kel, men senga bu haqda batafsil gapirib beraman".

Otasi bir varaq qog'oz olib, oddiy chizma chizdi:

"Qara, Maryam. Mana bu kompaniya menga hisoblayotgan to'liq maoshim. Ammo men pulni qo'limga olishimdan oldin, bu summaning bir qismi - odatda bu 12% - davlatning maxsus xazinasiga yuboriladi. Mana shu daromad solig'i bo'ladi".

Maryam o'ylanib qoldi: "Demak, siz olayotganingizdan ko'proq ishlab toparkansiz-da?"

"Xuddi shunday," - bosh irg'adi otasi. "Ammo soliqlarga ketadigan bu 12 foiz aslida hammamiz uchun xizmat qiladi".

"Qanaqasiga?" - qiziqdi Maryam.

Otasi davom etdi: "Xo'sh, tasavvur qil, bizning shahrimizda 3 million kishi yashaydi. Va har bir ishlaydigan odam o'z ish haqining kichik bir qismini soliq

sifatida beradi. Bu kichik qismlarning barchasi katta summaga aylanadi, bu esa shahrimiz va mamlakatimizga yordam beradi".

"Bu pullar nimaga sarflanadi?" - so'radi Maryam.

"Juda ko'p muhim narsalarga," - javob berdi otasi. "Masalan, sening maktabingdagi o'qituvchilarning, biz boradigan poliklinikadagi shifokorlarning ish haqiga. Muhtoj odamlarga - keksa insonlar, yosh bolali oilalarga yordam berishga".

Maryam biroz xafa bo'ldi: "Axir bu sizda kamroq pul qoladi degani-ku, dada."

Otasi qizini quchoqladi: "Ha, lekin bunga boshqa tomondan nazar sol. Biz hammamiz soliq to'layotganimiz tufayli bepul maktab va shifoxonalar, chiroyli bog'lar va xavfsiz ko'chalarimiz bor. Agar har kim bularning barchasi uchun o'zi to'lashi kerak bo'lganda, ko'pchilik uchun juda qiyin bo'lardi".

"Demak, soliqlar - bu hammamizning yaxshiroq yashashimiz uchun qo'shgan hissamiz ekan-da?" - deb so'radi Maryam.

"Aynan shunday!" - quvonib ketdi otasi. "Sen buni juda yaxshi tushunding. Men soliq to'laganimda, nafaqat oilamizga, balki atrofimizdagi hamma odamlarga yordam berayotganimni bilaman".

Maryam jilmaydi: "Endi men soliqlar nega bunday muhimligini tushundim. Bu xuddi hammamiz birgalikda katta umumiy uyimiz - shahrimiz va mamlakatimiz haqida g'amxo'rlik qilayotganimizga o'xshaydi".

"Xuddi shunday, qizim," - dedi otasi g'urur bilan. "Endi esa uxlash vaqti bo'ldi, ertaga maktabga erta turishing kerak. Xayrli tun, azizam!"

Maryam yotog'ida yotarkan, o'tgan kunlar haqida o'ylardi. U ota-onasi bilan soliqlar haqidagi suhbatlarni eslardi va shu o'ylar bilan Maryam uyquga ketdi.

Va u tushida ajoyib manzarani ko'rdi: u kelajak shahrida sayr qilardi, u yerda har bir bino yangiligidan yarqirab turardi. Lekin eng hayratlanarlisi - maktab, kasalxona va boshqa muhim binolarning har bir g'ishtida ismlar o'yib yozilgandi.

Diqqat bilan qarab, Maryam hayrat bilan ota-onasi, qo'shnilari va hatto o'qituvchilarining ismlarini tanidi! "Bu qanday bo'lishi mumkin?" - deb o'yladi u tushida. Va shu zahoti ovoz eshitildi: "Bu soliq to'lagan va yaxshi kelajak qurishga yordam berayotganlarning ismlari".

Uyg'onib, Maryam tabassumini yashira olmadi. "Qarang-a, - deb o'yladi u, - demak, soliq to'lash - bu shahrimizning kelajagi uchun g'ishtchalar sotib olish

kabi ekan-da. Kattalar soliq to'lashadi, men esa... men bizda bor narsalarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishim mumkin!"

U sinfdoshlariga soliqlar haqida aytib berishga va ularga maktab mulki va kitoblarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni taklif qilishga qaror qildi, chunki bularning barchasi ko'plab o'quvchilarning ota-onalari to'laydigan soliqlar hisobiga ta'minlanadi.

Maryam ichida kuch-g'ayrat va o'z shahri uchun yaxshilik qilish istagi jo'shurardi. Kim biladi, balki uning tushi bir kun haqiqatga aylanar?

O'quvchiga savollar:

1. Tasavvur qil, shaharda hech kim soliqlarni to'lamasa. Shahar qanday ko'rinishda bo'lardi? Nimalar o'zgarardi?
2. Sening fikringcha, nima uchun shaharning faqat ayrimlari emas, balki barcha aholisi soliq to'lashi muhim?
3. Oxirgi xaridingni esla. Sening fikringcha, xarid qiymatidan qancha qismi QQS (qo'shilgan qiymat solig'i) sifatida to'langan?
4. Agar sen soliqlardan tushgan pullarni nimaga sarflashni tanlash imkoniyatiga ega bo'lganingda, nimani tanlagan bo'larding: yangi maktab, shifoxona yoki sport maydonchasi? Nima uchun?
5. Sening fikringcha, maktab mulkini asrab-avaylashdan tashqari, bolalar o'z shahriga yordam berish uchun yana nimalar qilishlari mumkin?